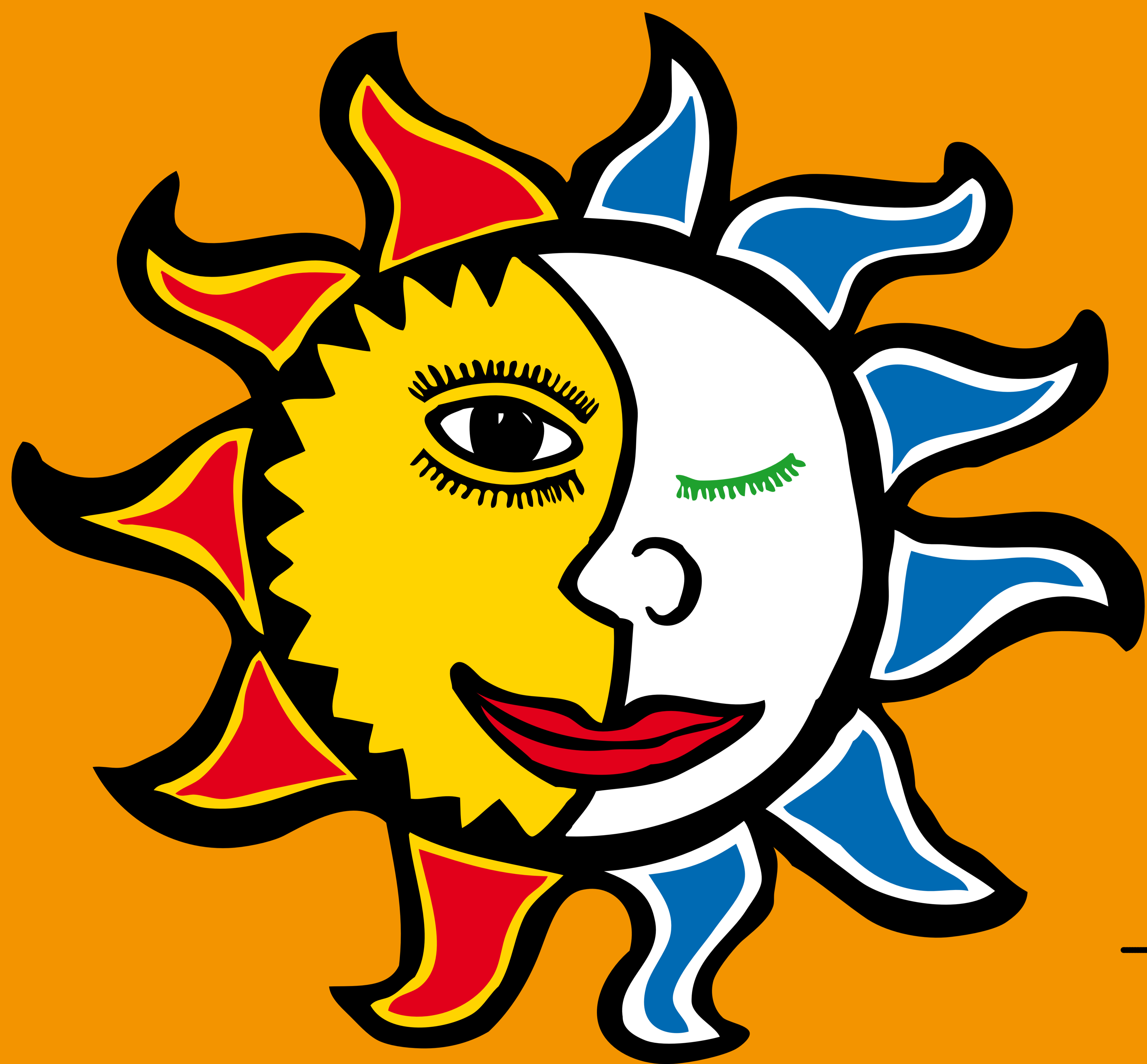

Museu Etnològic

Quan allarga el dia

La nit de Sant Joan als Països Catalans

Sant Joan és una festa celebrada a molts llocs del món. Els seus orígens són remots, diversos i anteriors als cultes i a les cultures dels pobles que avui la celebrem. En el nostre hemisferi Nord la primavera astronòmica comença amb l'equinocci el 21 de març, al voltant de sant Josep, i acaba amb el solstici d'estiu el 21 de juny, a tocar de sant Joan. Sovint se sol considerar el Sant Joan com un cycle festiu que

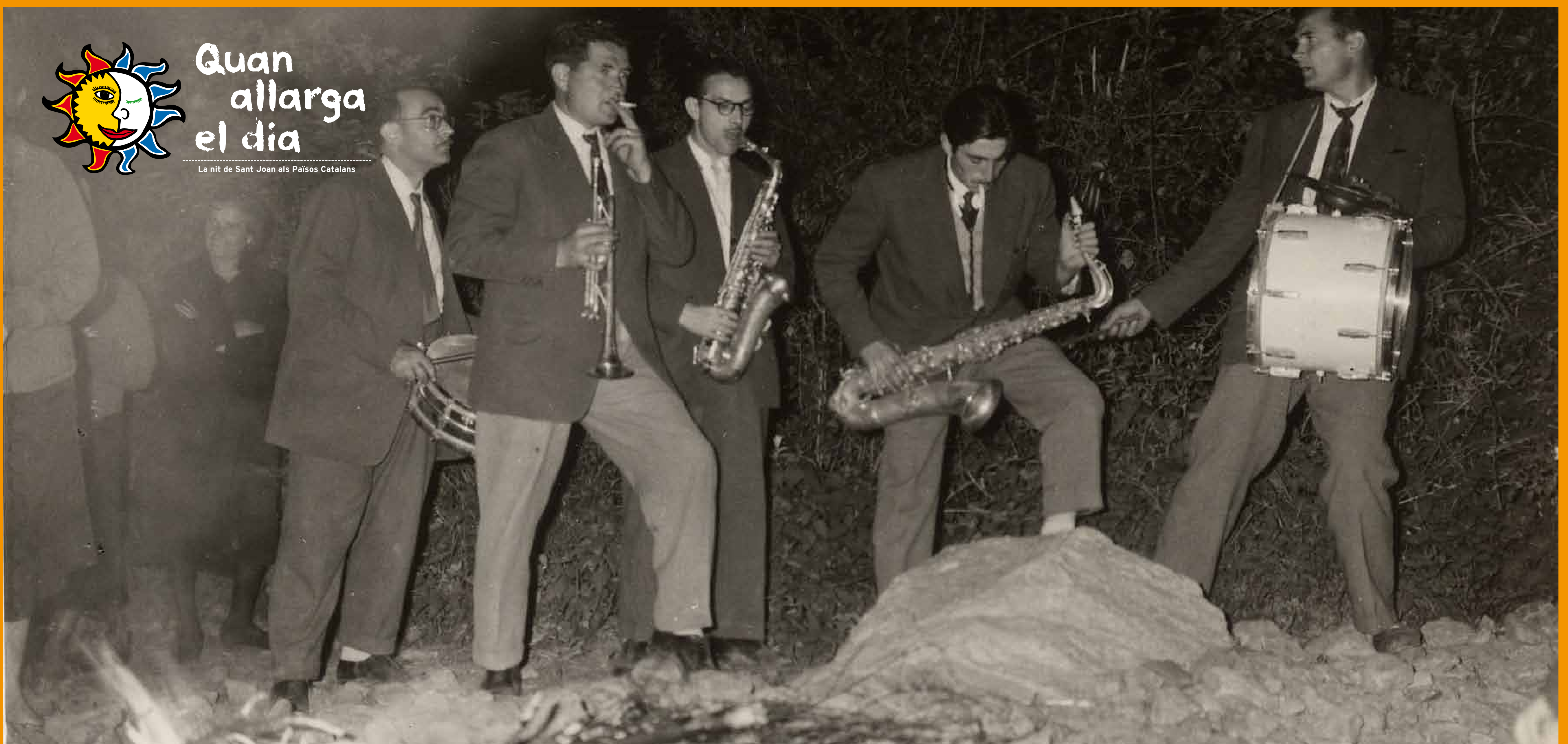
aniria lligat als cicles agrícoles i als ritus propiciatoris de les bones collites.

Sant Joan, festa del foc, porta de l'estiu, festa solsticial d'origen clàssic, és una de les més genuïnes expressions populars de la cultura mediterrània. La simbologia i els mites de la Nit de Sant Joan i els sortilegis màgics que s'hi relacionen són extremament rics, però es poden reduir a tres elements bàsics: el foc, l'aigua i les plantes.

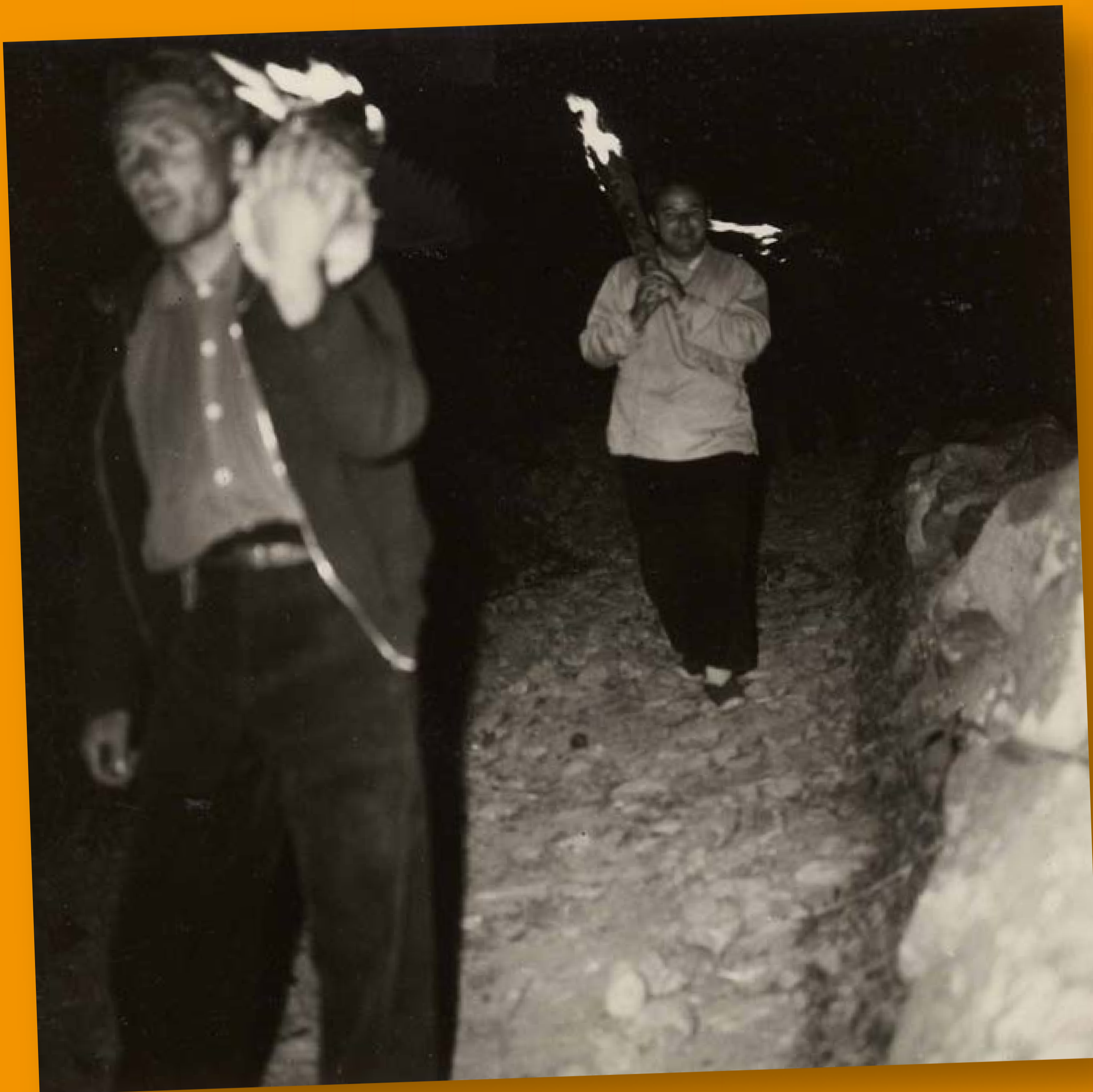

A la nit de sant Joan tot és festa i alegria: fan festa els cristians i els moros de moreria

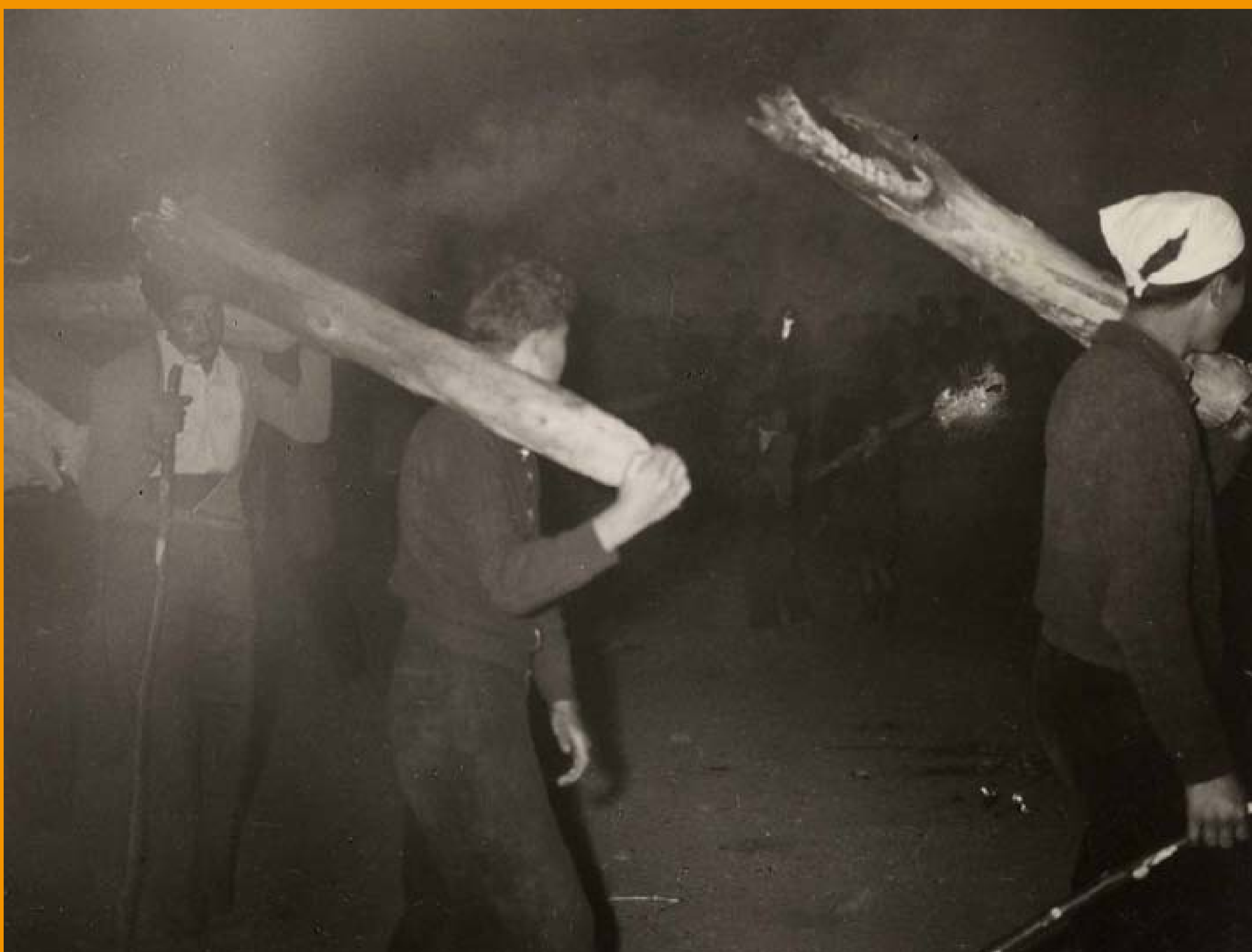
Els fallaires del Pirineu

La paraula falla ve del mot llatí *facula*, que vol dir torxa o atxa. Ja en el *Llibre dels Feits*, es cita que les tropes catalanes del rei en Jaume portaven *falles* per a fer llum al seu pas. Al Pirineu català els fallaires baixen corrent muntanya avall amb les falles o els fais encesos fins a la plaça del poble o cremen a la gran foguera. Es conta que els antics pirinencs foragitaven amb foc els esperits de la nit, esperant que el sol del matí els espantés. Amb les flames de les faies es donava força al nou sol. A mitjans del mes de juny, al poble de Durro. Els fadrins van

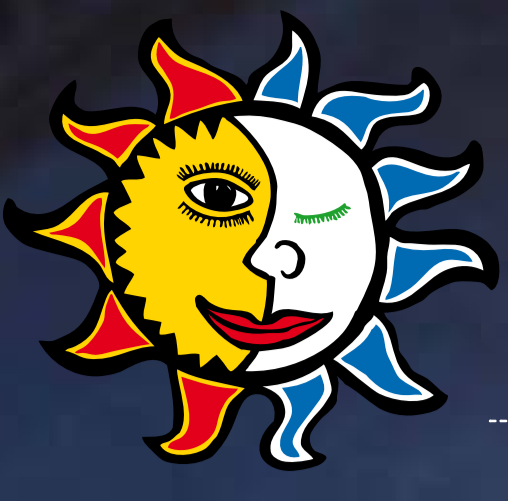
muntanya avall amb la falla encesa seguint al fadrí major fins al poble.

A Isil ho fan per sant Joan.

Fotos Pere Català Roca 1956, Amadeu Carbó 2011 i arxiu d'imatges del Museu Etnològic de Barcelona

Quan
allarga
el dia
La nit de Sant Joan als Països Catalans

La flama del Canigó

Seguint un costum que va començar l'any 1955 en Francesc Pujade, un excursionista de la Catalunya del Nord, des de l'any 1966 hi ha entitats que celebren la festa repartint arreu la flama que s'encén al bell cim del Canigó i que es conserva en el *Castillet* de Perpinyà. La Flama del Canigó és duta en relleus arreu dels Països Catalans per encendre les fogueres de la Nit de Sant Joan. A Barcelona la flama és rebuda a la plaça de sant Jaume amb la cobla, l'àliga i els gegants de la ciutat i des d'aquest indret és portada fins als barris. A les terres de l'Ebre i al Priorat, cada any és un poble diferent el qui l'acull, i hi va gent de tots els pobles de les comarques veïnes en caravana de cotxes, amb l'hereu i la pubilla de la festa major de cadascun. S'hi reparteix coca i vi ranci.

Fotos Josep Fornés, Amadeu Carbó i arxiu d'imatges del Museu Etnològic de Barcelona

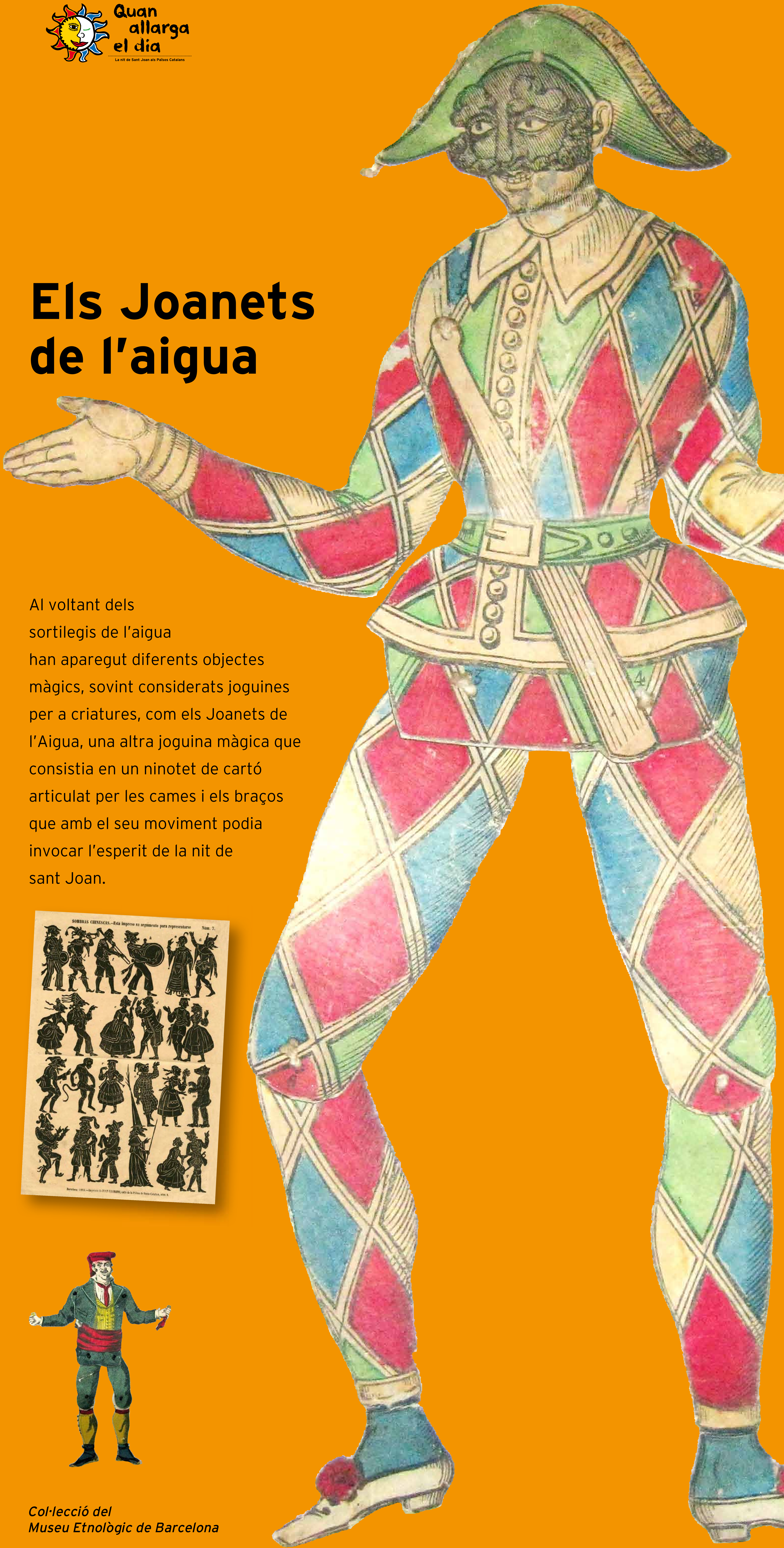

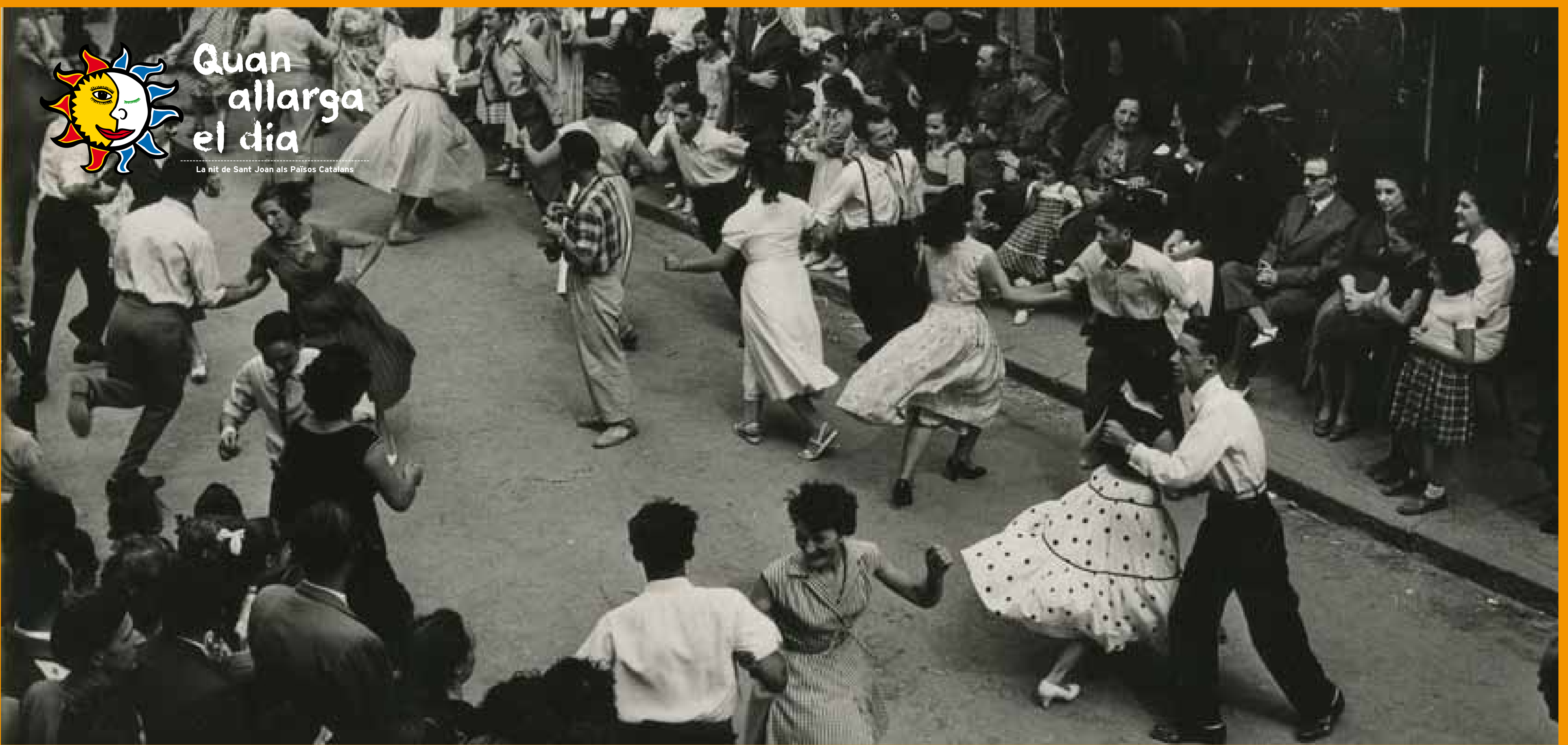
Els Joanets de l'aigua

Al voltant dels sortilegis de l'aigua han aparegut diferents objectes màgics, sovint considerats joguines per a criatures, com els Joanets de l'Aigua, una altra joguina màgica que consistia en un ninotet de cartó articulat per les cames i els braços que amb el seu moviment podia invocar l'esperit de la nit de sant Joan.

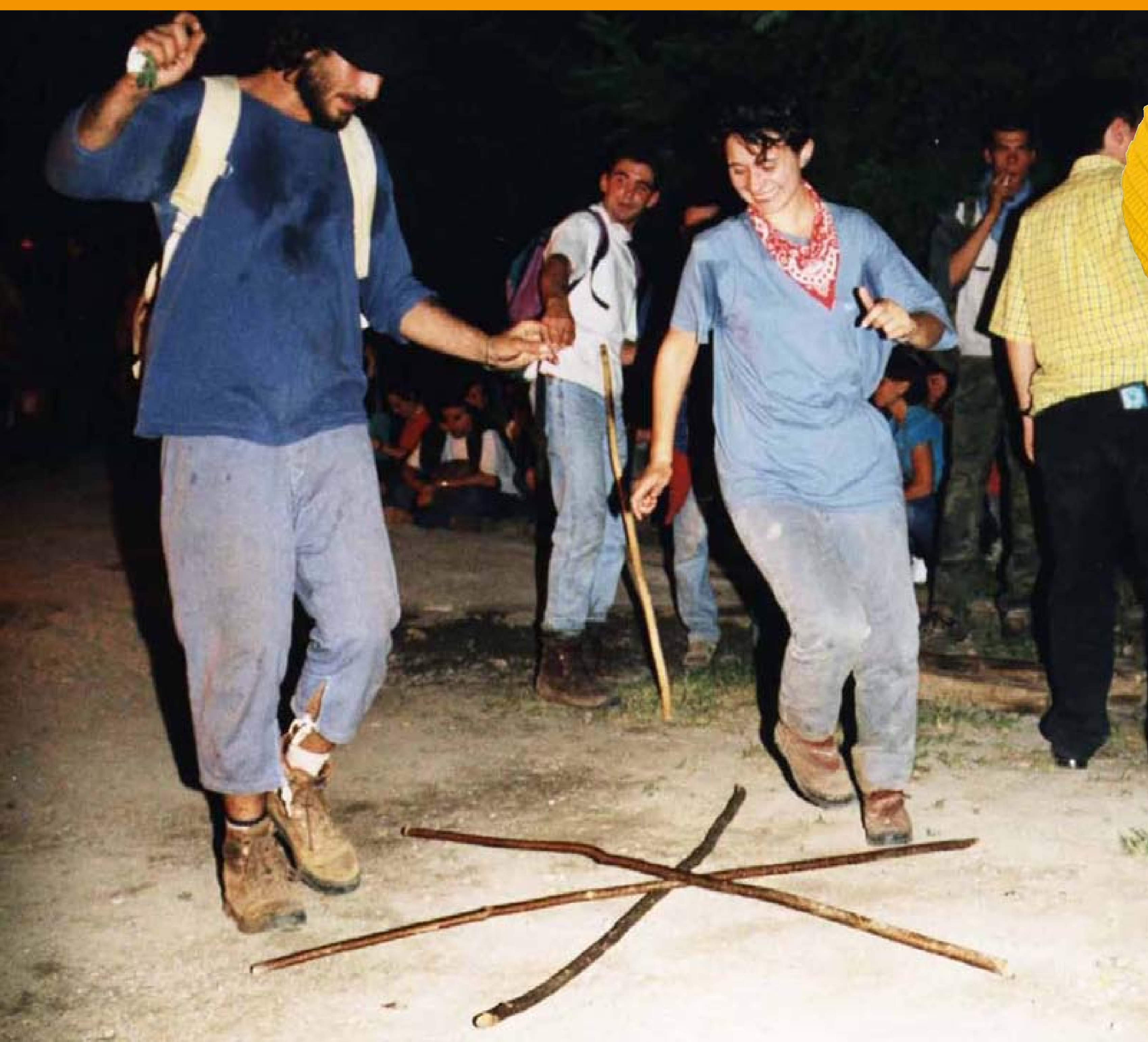
Col·lecció del
Museu Etnològic de Barcelona

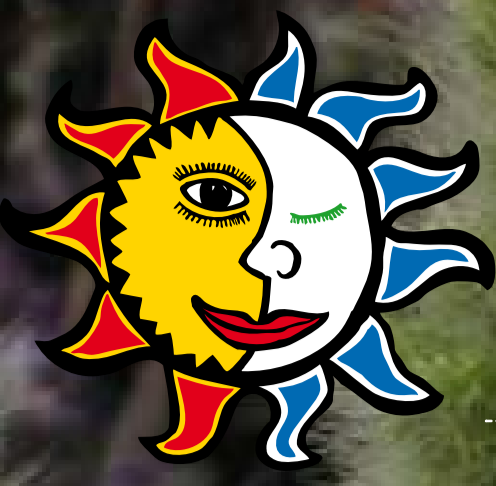
El ball

Les orquestres i els conjunts de música de ball, o els seus enregistraments, han estat indispensables en una bona revetlla. Els èxits de l'estiu i les músiques *verbeneres*, són les pròpies de les revetlles de sant Joan. Als terrats, als patis, al carrer o a la plaça, familiars i veïns es troben per celebrar una nit que sembla dia. En la festa la música de ball a estat qui ha recreat i divulgat els ritmes, les cançons, escampant gestos i sentiment popular, la indumentària, els instruments, les llums i els efectes a l'escenari, han construït un imaginari que identifica cada temps i cada època.

Fotos Josep Fornés, Amadeu Carbó i arxiu d'imatges del Museu Etnològic de Barcelona

Quan
allarga
el dia

La nit de Sant Joan als Països Catalans

El conte de l'herba dets uis

A Mallorca hi havia la creença que els moros havien plantat per tota l'illa unes plantes meravelloses que eren capaces de guarir la ceguesa: l'herba dets uis.

El secret del poder guaridor d'aquestes herbes miraculoses se l'havien endut els moros, perquè aquestes plantes prodigioses tenien la virtut de mimetitzar-se amb les altres herbes menudes per a no ser reconegudes. Només durant la breu nit de sant Joan aquesta herba es delatava amb la seva efímera lluïssor.

"...es conta que una vegada es va acostar a una platja deserta una nau suspecta. En va desembarcar un moràs, amb un gran fardell embolicat amb un mocador de daus blancs i blaus. Quan va ser en terra, va desfer el fardell, en va treure unes grosses sabates que hi duïa, se les va calçar i es va passejar ben bé pel damunt d'un camp d'herba dets uis. Quan la sola de les sabates va estar ben amarada de suc i d'olor de l'herbeta remeiera, es va descalçar i va embolicar curosament les sabates i se'n va tornar a la nau, que ràpidament va prendre vela cap a Morería. El soldà havia esdevingut cec i no li havien pogut tornar la vista amb cap dels molts remeis amb què ho havien provat, fins que varen creure que no hi havia altre recurs que l'herba dets uis, la qual es cria a Mallorca, i van enviar-hi un propi amb una galera expressa. El rei es va fregar els ulls amb les soles de les sabates i al moment hi va tornar a veure."

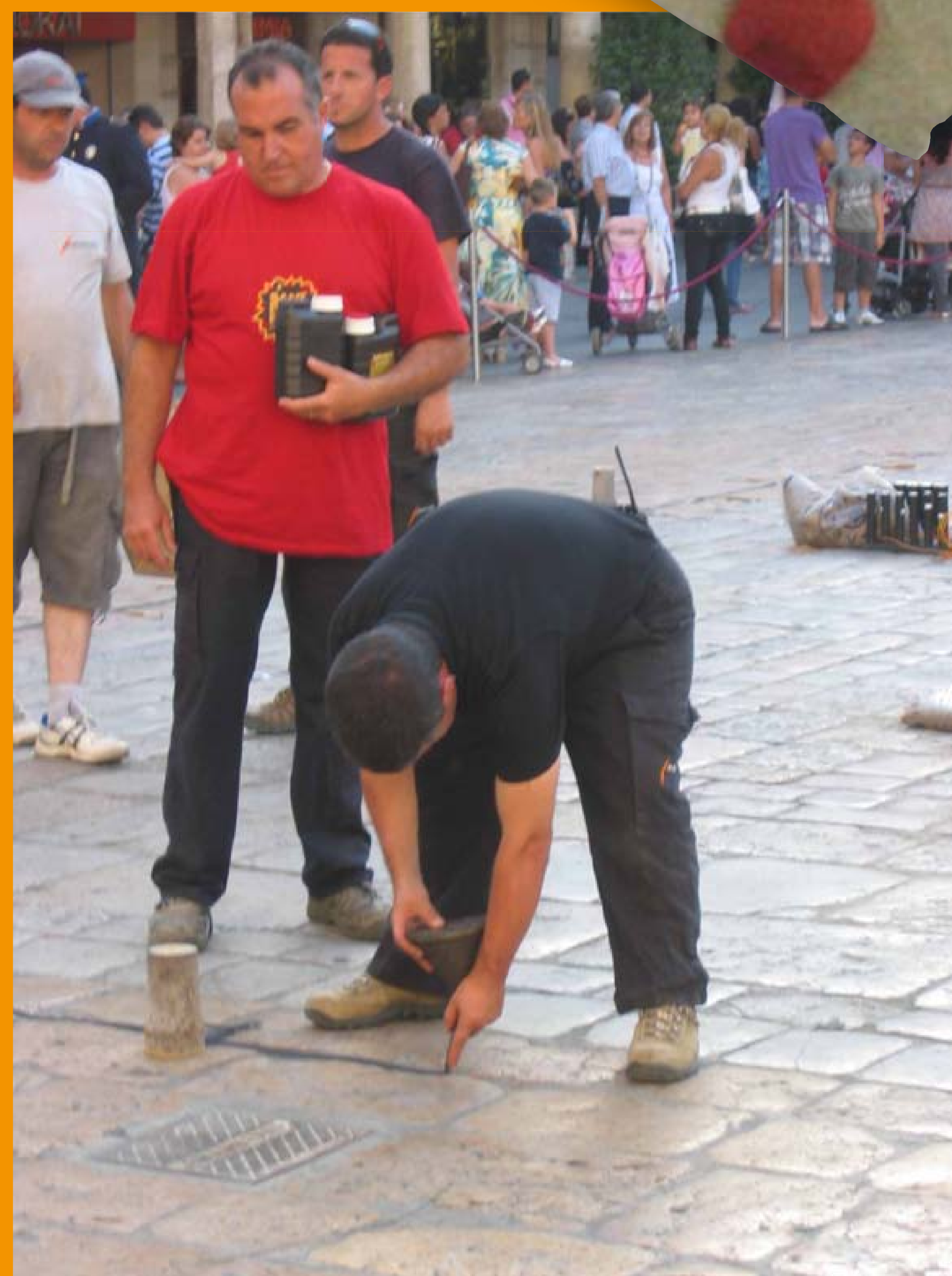
Fotos Pere Marquilles i
arxiu d'imatges del Museu
Etnològic de Barcelona

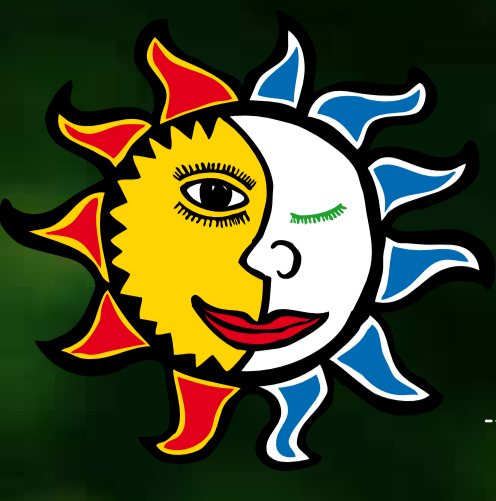
Els focs artificials

Des d'antic ha estat una tradició l'encesa d'espectacles de focs artificials la revetlla de sant Joan. A Barcelona. Les pirotècnies familiars que fins la República pintaven el cel amb els focs, van ser qui, amb la seva tenacitat, van aguantar la repressió posterior la guerra. Les pirotècnies de fora de Catalunya es presentaven de visita oficiosa amb l'uniforme militar per atemorir els organitzadors de festes i aconseguir, amb amenaces, que es contractessin empreses de fora de Catalunya, ja que les catalanes eren considerades "*rojas y desafectas al Régimen*". Avui, gràcies a l'esforç i a la bona gestió, alguna empresa pirotècnica catalana suporta millor que altres la crisi exportant el foc català arreu del món.

Fotos Josep Fornés, Fotolia i arxiu d'imatges del Museu Etnològic de Barcelona

Quan
allarga
el dia
La nit de Sant Joan als Països Catalans

La màgia de les plantes

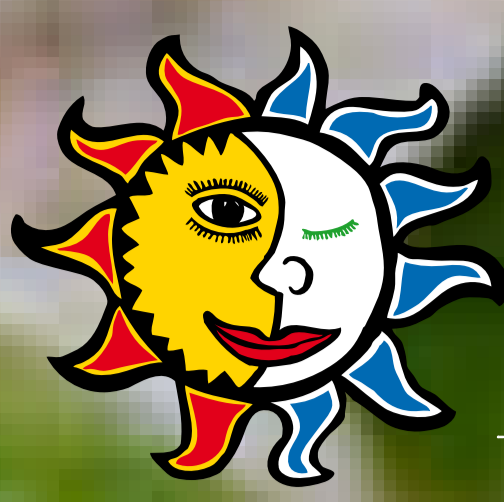
Les plantes, com la carlina, l'alfàbrega, la berbena, la farigola, el fonoll, el romaní, el roser de bosc i l'englantina, l'arrel de la mandràgora, el pericó o herba de sant Joan, les herbes *menudes*, la flor de sant Joan, la flor de saüc, la menta, la ruda, la flor de malva..., que aquesta nit gaudirien de virtuts màgiques com la bona sort, la bona fortuna, la protecció contra el malefici de bruixa, contra les berrugues, la bonaventura, contra el mal d'ull, la visió del futur, les malalties de la pell, la tinya, la ronya, contra tot mal, una en especial et faria invisible: la falguera. Es representen sovint en forma de ramets i d'enramades de garlandes que, amb el temps esdevindrien paperets i serpentes.

*Pintures Ramon Noé Hierro.
Fotos Antoni Fornés, Josep Fornés, Pere Marquilles i arxiu d'imatges del Museu Etnològic de Barcelona*

Quan
allarga
el dia

La nit de Sant Joan als Països Catalans

Sentir els sabors de la festa

Figues, avellanes, coca, cava... No hi ha festa sense menjar i beure.

Pel que fa a la cuina de sant Joan, al Principat és típica la coca guarnida amb fruita confitada, sucre i pinyons, una variant moderna de les coques de cireres que, a Barcelona per Corpus i a Reus per Sant Pere, omplien els aparadors de forns i pastisseries.

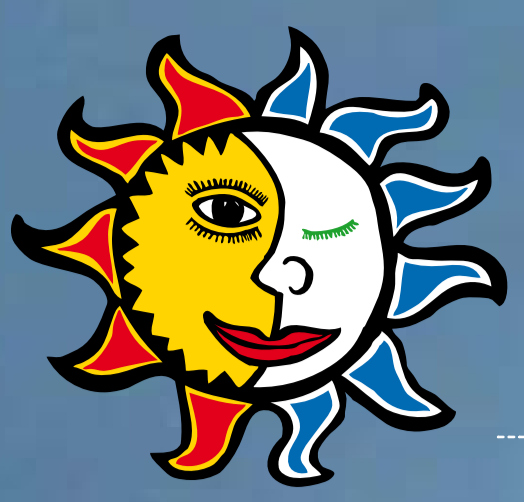
Altres menjars típics han estat la síndria i el meló.

Les begudes típiques han estat el cava, el moscatell, la mistela, la malvasia, el vi ranci, les llimonades, els volados i la horxata de xufles.

Fotos arxiu d'imatges del Museu Etnològic de Barcelona

Quan
allarga
el dia

La nit de Sant Joan als Països Catalans

Els antecedents

L'antiga Roma celebrava les festes Neptunalia al pic de l'estiu, en el mes que avui anomenem juliol. Eren unes festes en honor a Neptú, geni i divinitat de les fons, mars, dolls i rieres que tenien com a espai festiu els horts i els jardins que fruitaven just en el millor temps. Les festes del cicle de la primavera i de l'estiu comparteixen elements de culte i rituals totèmics a la vegetació: els rams, les creus i els arbres de maig, a l'aigua: les dolls, les fonts les rieres i al foc: les fogueres, la llum i l'escalfor del sol, a la collita, el sacrifici ritual de ninots, la sacralització de la feminitat: les noies cobertes de flors, els rituals d'iniciació on mossos i quintos del poble pujaven a les cucanyes o als arbres de maig, estesos arreu d'Europa.

Fotos
Amadeu Carbó, Gustau Moles i arxiu d'imatges del Museu
Etnològic de Barcelona

